

Ingen patent på

sandheden

Hvis ikke psykologen skal levere den nødvendige viden om børns udvikling, reaktioner og adfærd, hvem skal så?

En fremtrædende børnepsykolog lægger afstand til juraprofessor Eva Smiths synspunkter i Psykolog Nyt 1/2001:

Fagfolk bør arbejde sammen, ikke tage patent på sandheden.

Med udgangspunkt i min faglige og erfaringsbaserede viden er det min opfattelse, at en børnepsykologisk undersøgelse af et barn altid bør indgå i processen, hvor der er mistanke om seksuelt overgreb – og helst så hurtigt som muligt.

En børnepsykologisk undersøgelse kan være med til at mindske risikoen for justitsmord og sikre specielt mindre børns retssikkerhed. Resultater af en sådan undersøgelse kan desuden være en mulighed for, at jurister kan erhverve sig viden om børns udvikling, adfærd og reaktioner, en viden, som de ikke har i kraft af deres grunduddannelse.

I sidste nummer af Psykolog Nyt slog professor, dr.jur. Eva Smith til lyd for det modsatte synspunkt: at de kliniske psykologer skal ud af processen. I artiklen "Psykologer skal træde varsomt" argumenterede hun for, at psykologer ikke er i

Gennem arbejdet som terapeut i andre sager henter psykologen samtidig den viden om det kliniske billede af både almindelige børn og behandlingskrævende børn

► ► ► stand til at vurdere barnet, fordi deres tilgang til barnet qua deres uddannelse og profession ikke er objektiv.

"Danske psykologer er ikke opmærksomme på", siger Eva Smith, "at et barn ikke taler sandt i disse sager, samtidig med at det kan skade et barn, hvis man tror på deres urigtige forklaringer." "Det er for mig uforståeligt", siger hun videre, "at psykologer slet ikke synes at have øjnene åbne for de problemer, som deres alt for ukritiske opfattelse af børnenes forklaringer kan påføre barnet, og at det er beklageligt, at psykologer ikke har øje for disse fejlkilder." "Der bør altid være mindst to hypoteser, hvoraf den ene er, at der barnet fortæller er sandt, mens den anden er, at der er tale om en eller anden form for misforståelse."

Samtidig anfører hun, at praksis bør ændres, så forsvareren selv skal kunne stille spørgsmål til barnet, og ikke som praksis er nu, at spørgsmålene stilles gennem den afhørende efterforsker, typisk en kriminalassistent.

Mistanke

Det kan vel ikke overraske, at jeg er uenig med Eva Smith og mener, at hendes argumentation hovedsagelig må bero på manglende viden om psykologers rolle i disse sager samtidig med en for mig fejlagtig opfattel-

se af, at der eksisterer værdifrie rum.

Og for nu at overstå en lille ting først: Eva Smith anvender begrebet 'klinisk psykolog' så generelt, at det fremstår, som om alle kliniske psykologer har erfaring og viden om børn. Jeg vil erindre om, at der er forskel på kliniske psykologer, deres uddannelse, og hvad de har specialiseret sig i, ligesom der er forskel på, hvad jurister har specialiseret sig i. Der eksisterer således en specialistuddannelse i børnepsykologi godkendt af Dansk Psykolog Forening.

Rejses der mistanke om, at et barn har været udsat for seksuelt overgreb, bør der, *specielt* hvor det handler om sager med børn under førskolealderen, altid foretages en børnepsykologisk undersøgelse og udredning af en psykolog, der arbejder ud fra et videnskabeligt grundlag og erfaringer fra børnepsykologisk virksomhed, dvs. psykologer der er trænet til at vurdere børns reaktioner og adfærd og i stand til at skelne mellem normale, krise- eller traumatiske reaktioner. Børnepsykologer har viden om børns kognitive og emotionelle opfattelse af omverdenen og viden om børns sprog, hukommelse, perception og kropssprog. Der bør imidlertid være tale om en systematisk afdækning, der bygger på en faglig velovervejet undersøgelsesme-

Ingen patent på

sandheden

todik og seriøs erfaringsopsamling. Det er nødvendigt at have en videnskabelig funderet indfaldsvinkel til seksuelle overgreb, men det er ikke tilstrækkeligt i sig selv, hvis ikke den er forbundet med praksis. Desuden eksisterer der flere videnskabelige indfaldsvinkler om børns vidneudsagn (Steward og Cesi & Bruck), specielt er der divergerende opfattelser af, *hvordan* børn husker, og ikke mindst *hvad* de husker (Lenore Terr).

Videnskaben er således ikke entydig og sandhedsgivende.

Når der foretages en psykologisk undersøgelse og udredning i disse sager, er der ikke tale om en udviklingsundersøgelse, en personlighedsundersøgelse eller en undersøgelse med henblik på afgørelse af spørgsmålet om forældremyndighed, men en undersøgelse, der specifikt tager udgangspunkt i mistanke om seksuelt overgreb.

En sådan undersøgelse kan være en hjælp for anklagemyndigheden i forbindelse med overvejelser om tiltalerejsning. Den kan dernæst være en støtte og hjælp for retten i forbindelse med bevisbedømmelsen under domsforhandlingen.

Ud over den specifikke psykologiske undersøgelse af barnet er det min opfattelse, at også uvildige, sagkyndige psykologer på børneområdet bør kunne

indkaldes i retten for at afgive vidneforklaring på baggrund af deres generelle faglige viden om børns udvikling og børns reaktionsmønstre.

Hvis en psykolog skal optræde som sagkyndigt vidne, ville det være at foretrække, at børnepsykologen var udpeget af retten fx efter indstilling fra Dansk Psykolog Forening. Dette ville forhindre, hvad jeg som sagkyndigt vidne har været udsat for, at forsvareren og anklageren havde valgt hver sin psykolog, som begge mødte i retten.

Det kræver en erkendelse af, at børnepsykologer er eksperter på deres område.

Skelner ikke

Psykologen, der undersøger barnet, adskiller sig fra psykologen som terapeut, hvis formål er at støtte og hjælpe barnet og familien. (Ligesom advokaten som forsvarer og advokaten som bistandsadvokaten har hver sin skarpt adskilte rolle). Opdelingen mellem psykologens roller har bl.a. et formål at sikre mest mulig neutralitet omkring undersøgelsen. Det er væsentlig, at psykologen ikke er terapeut for familien, samtidig med at han undersøger barnet.

Gennem arbejdet som terapeut i andre sager henter psykologen samtidig den viden om det kliniske billede af både almindelige børn

og behandlingskrævende børns reaktioner og adfærd, som er nødvendigt og helt uundværligt, når man skal foretage en undersøgelse af, om der har været tale om seksuelt overgreb.

Eva Smith generaliserer ud fra institutionssager, hvor der er mistanke om, at grupper af børn har været udsat for seksuelt overgreb. Det er værd at bemærke, at kliniske børnepsykologer netop i disse sager fortrinsvis har haft rollen som terapeuter for børnene og deres familier.

Eva Smith skelner ikke mellem psykologens roller, men blander psykologen som undersøger sammen med psykologen som terapeut. Der bliver heller ikke sondret mellem institutionssager og andre sager. Og der er en væsentlig forskel. I institutionssagerne, som Eva Smith henviser til, kan "massesuggestionen" have en væsentlig påvirkning og indflydelse på afhøringerne. For den professionelle er det helt nødvendigt at få klarlagt, hvad der førte frem til mistanken, og bevare overblikket i sagen.

Altid to hypoteser

Institutionssagerne har flyttet fokus væk fra, at der stadig foregår seksuelle overgreb i familien. Min bekymring er aktuelt på baggrund af undervisning specielt af praktiserende læger, politifolk, pædagoger og ► ► ►

”
Det kræver en speciel viden og en person,
der i sin fremtoning og væremåde
er tillidsvækkende over for barnet.“

▶ ▶ ▶ andre faggrupper, at institutionssagerne har påvirket disse faggrupper på en sådan måde, at de afholder sig fra at reagere, da de er nervøse for, at de derved kan sætte en proces i gang, som de ikke kan overskue, og af frygt for at bliver anklaget for medvirken til justitsmord.

På den børneafdeling, hvor jeg er psykolog, har jeg i de sidste 18 år blandt mange andre udredninger og undersøgelser af både almindelige børn og behandlingskrævende børn, undersøgt over 100 børn, hvor der har været mistanke om seksuelt overgreb.

Udfaldet af den psykologiske undersøgelse kan være: 1) At mistanken ikke kan bekræftes, dvs. der findes ingen resultater i undersøgelsen og klinikken (barnets adfærd og reaktioner, kropssprog), som giver anledning til mistanke om seksuelt overgreb. 2) At mistanken bekræftes. 3) Mistanken kan hverken bekræftes eller afkræftes, dvs. der er ingen overensstemmelse mellem det, undersøgelsesresultatet viser, og barnets reaktioner og adfærd.

I ca. en tredjedel af disse sager, hvor barnet kommer til børneafdelingen på mistanke om seksuelt overgreb, giver undersøgelsen ikke anledning til at formode, at der er foregået seksuelt overgreb. I en tredjedel be-

kræftes mistanken. I en tredjedel kan mistanken hverken be- eller afkræftes. Der er således altid tale om mindst *to hypoteser* ved undersøgelsen påbegyndelse, nemlig at der kan være tale om seksuelt overgreb, eller der er ikke tale om overgreb. (Moesgaard et al.)

Det skal bemærkes, at størstedelen af de psykologiske undersøgelser, jeg har udført, hvor der har været mistanke om seksuelt overgreb, ikke har handlet om daginstitutioner.

Hovedparten af sagerne bliver afdækket i børneafdelingen, medens barnet er indlagt pga. somatiske klager og symptomer.

Det er min erfaring fra faglige drøftelser og supervision, at psykologer på børneområdet er meget optaget af problemstillinger og dilemmaer i disse sager, og det er misvisende og et postulat, at psykologer ikke er opmærksomme på de fejlkilder, Eva Smith omtaler.

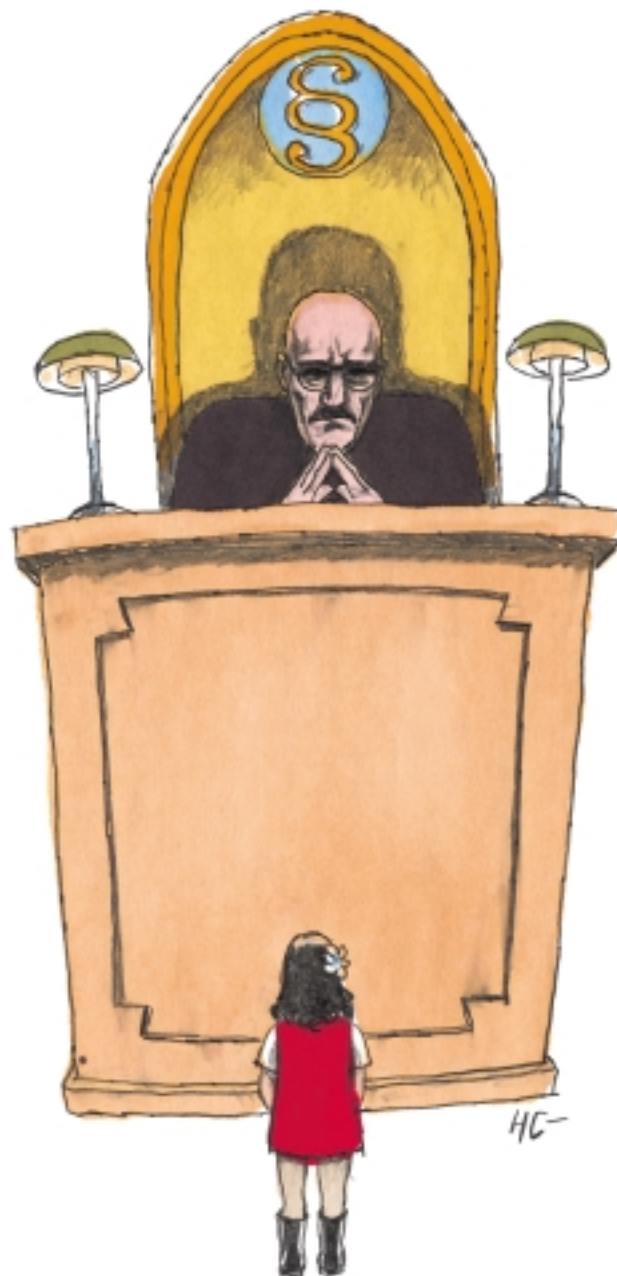
Psykologer kontra jurister

Psykologers og juristers virkelighed er forskellige. Psykologer skal ikke tilpasse deres undersøgelser, så de kan bruges i retten, men holde fast i det, de kan og er gode til, nemlig at afdække og fortolke, stille kritiske spørgsmål forstå, analysere og vurdere børns udsagn.

Jo yngre et barn er, jo

Ingen patent på

sandheden

mindre er retssikkerheden for barnet. Små børn er pga. deres uformåenhed både sprogligt, kognitivt og emotionelt helt er afhængige af den voksnes forståelse, tolkning og analyse af det, de siger. Hvis man ingen kendskab har til børns tænkning og reaktionsmønstre i pressede situationer på forskellige udviklingsniveauer, bør man ikke afhøre børn. Det kræver en speciel viden og en person, der i sin fremtoning og væremåde er tillidsvækkende over for barnet.

Hvad er det, der skulle gøre jurister specielt egnede til at stille spørgsmål til børn?

Man kan som udgangspunkt ikke overføre viden om voksne til børn, og for øvrigt har juristerne – uden speciel uddannelse – intet særligt kendskab til børns tankevirksomhed, udvikling, perception, hukommelse, sprog, reaktioner og adfærd på forskellige alderstrin i kraft af deres grunduddannelse.

Skal kliniske børnepsykologer ud af sager, der vedrører seksuelt overgreb – hvem skal så levere den nødvendige viden om børns udvikling, reaktioner og adfærd?

Forsvareren skal som udgangspunktet alene varetage sin klients interesser og er derfor ikke nødvendigvis interesseret i at kende sandheden, og bør derfor ikke

stille direkte spørgsmål til barnet. Ændres den eksisterende praksis til, at forsvareren selv får lejlighed til at stille direkte spørgsmål til barnet, må vi overveje, om vi i det hele taget ønsker disse sager i det strafferetslige system, som vi har det i dag. Det kan resultere i, at man undlader anmeldelse af disse sager. Denne tendens eksisterer allerede i dag.

Videoafhøringer

Højesteret fastslog i en kendelse af 16. marts 2000, at forsvareren for den mistænkte ikke har ret til selv at stille spørgsmål til børnene under videoafhøringerne af dem. Samme dag afsagde Højesteret en kendelse, der som udgangspunkt gav den sigtede/mistænkte mulighed for at være til stede i monitorrummet, medens barnet bliver videoafhørt.

Denne sidste kendelse har rejst en række spørgsmål og dilemmaer.

Skal barnet oplyses om, at den sigtede kan se barnet, medens det bliver afhørt? Og i bekræftende fald: Hvornår skal barnet have denne information? Flere politikredse arbejder ud fra den praksis, at barnet kun bliver informeret, når det spørger. Men hvordan skal man forholde sig, hvis barnet stiller spørgsmålet under selve videoafhøringen? Og hvis barnet derefter nægter at samarbejde til videoafhøringen? Skal videoafhøringen fortsætte? Skal der indkaldes til en ny videoafhøring?

Hvad hvis barnet reagerer med angst, når det får meddelelse om, at den mistænkte kan se barnet? Skal videoafhøringen fortsætte? Hvordan og hvem skal fortolke videoafhøringen i perspektivet af barnets reaktion, som kan betyde, at det ikke tør fortælle sandheden?

Advokat Thomas Rørdam udtaler ganske vist, at han aldrig har oplevet, at børn har spurgt, og "Vi siger ikke til barnet, at det forholder sig sådan" (Debatbogen "På den anden side", s. 144). Det svarer ikke helt til mine erfaringer. I to af de sager, jeg har haft efter 16. marts 2000, har børnene nægtet at deltage i videoafhøringer, hvis den sigtede kunne se dem (en pige på 8 år og en dreng på 7 år.) Den sigtede var i begge tilfælde biologisk far.

Tanken bag kendelserne var at skåne børn for endnu en videoafhøring. Spørgsmålet er, hvem denne kendelse er til gavn for? Kunne man tænke sig, at den kun skulle gælde i institutionssager? Eller at man vurderer fra sag til sag? Kan dette lade sig gøre inden for det juridiske system? Hensigtsmæssigheden må afhænge af sagens karakter, forventet udbytte og barnets alder.

At undlade at give barnet information om, at den sigtede sidder udenfor, kan resultere i, at barnet mister sin tro på systemet, når det senere erfarer, at den sigtede har kunnet følge med under afhøringen. Er der

tale om et barn, hvor der er foregået seksuelle overgreb i familien, som har resulteret i mange hemmeligheder, er det næppe tilrådeligt, at systemet forsætter kulturen med hemmeligheder.

Jeg har set adskillige videoafhøringer af børn fra flere politikredse og er aktuelt ved at foretage en analyse. Min erfaring med disse videoafhøringer, er, at betingelserne for kriminalassistenten, der afhører børnene, på det nærmeste er umulige, selv om de gør sig meget umage. De er pressede af tid, sted, manglende tilrettelæggelse, sandhedsformaning og opfyldelse af retsplejelovens regler om efterforskning og forskrifterne for videoafhøringer, samtidig med at det jo altid påvirker at blive videooptaget.

Flere kriminalassistenter fortæller, hvordan det er et problem bare at få samlet anklager, forsvarer, bistandsadvokat og nu også den sigtede inden for en rimelig tidsramme, og at afhøringen helst skal afsluttes i løbet af en time.

Derudover har politiet pga. manglende uddannelse og begrænset mulighed for supervision ikke tilstrækkelig viden om børns udvikling, reaktioner og adfærd, og derfor kommer de i deres afmagt til at stille ledende spørgsmål, således at videoafhøringerne bliver ▶ ▶ ▶

afvist i retten, sådan som vi har set flere eksempler på inden for de seneste måneder.

Hvorfor mistroisk?

Jeg har med tilfredshed noteret, at Eva Smith trods alt understreger, at hun er opmærksom på, at mange børn taler sandt, når børn fortæller om seksuelle overgreb – og at mange gerningsmænd går fri, fordi børnene aldrig fortæller om det, eller fordi de ikke virker tilstrækkeligt overbevise-

Jeg er ganske enig i, at det er forfærdeligt, hvis en person urigtigt mistænkes for seksuelt overgreb. Derfor skal vi være omhyggelige og træde varsomt og lade de fagfolk komme til, der har de bedste forudsætninger for at vurdere børn – frem for at graver grøfter mellem professionelle.

Hvorfra stammer mistroen til, at psykologer ikke skulle repræsentere en sådan faglighed? Det er usagligt og ikke værdigt, at der rejses en generel mistro og mistillid til psykologer på baggrund af uheldige enkelt-sager eller eksempler, som findes inden for alle faggrupper.

De to eksempler, Eva Smith angiver, mener jeg på ingen måde er prototypen på kliniske børnepsykologer. Nærmere illustrerer de Eva Smiths egen holdning til psykologer.

Det er således ikke konstruktivt at gøre psykologer og politi til synde-bukke og foreslå, at disse faggrupper skal ud af processen. Specielt ikke, når det, de kliniske børnepsykologer faktisk kan bidrage til, er at mindske risikoen for justitsmord og sikre specielt, at de mindre børns retssikkerhed bliver bedre.

Det gælder om at være ydmyg over for disse svære sager og have respekt både for barnet, den sigtede og de pårørende. Hverken jurister eller psykologer har patent på sandheden. Det er altafgørende for kvaliteten i den samlede sagsbehandling, at der etableres et konstruktivt tværfagligt samarbejde til sikring af, at alle sagens aspekter er så vellyste som muligt og relevante for en endelig vurdering af, hvorvidt der er hold i mistanken om seksuelt overgreb.

Et sådant samarbejde fordrer respekt for alle de involveredes faglige bidrag i udredningsprocessen.

*Kirsten Laila Moesgaard
er cand.psych.
og ansat på Pædiatrisk afd.,
Roskilde Amtssygehus.
Hun er kontaktperson
for Nordisk Forening
mod børnemishandling og
omsorgssvigt og medlem
af Justitsministeriets
arbejdsgruppe vedr.
afhøringer af børn*

Referencer:

- Moesgaard K. & Sardemann H. (1996). "Forekomst af seksuelt misbrug af børn indlagt på en børneafdeling". Ugeskrift for læger 1/1.
- Terr Lenore (1994). "Unchained Memories". New York: Basic Books.
- Svedin C.G. (1996). "Barn som inte berättar". Rädda Barnen . In Fergusson & Mullen P.E. (1999). Childhood sexual abuse. An Evidence Based Perspective. Sage Publications, Inc. Ceci S.J & Bruck. M. (1993) and Steward et al. (1996)
- Rantorp Jytte, red. (2000). "På den anden side. 10 indlæg i pædofil-debatten", Pædagogisk Medhjælper Forbund.
- Smith, E. (2001). "Psykologer skal træde varsomt". Psykolog Nyt 1/2001.

